

Iloczyn rozpuszczalności

W każdym nasyconym roztworze, który pozostaje w kontakcie z fazą stałą substancji rozpuszczonej, ustala się stan równowagi między substancją w roztworze i jej osadem.

Rozpuszczalność trudno rozpuszczalnych związków można określić liczbowo za pomocą *iloczynu rozpuszczalności stężeniowego* K_s lub *rozpuszczalności* S . W roztworach nasyconych związków całkowicie zdysocjowanych i trudno rozpuszczalnych ustala się stan równowagi dynamicznej (w jednostce czasu tyle samo jonów przechodzi z fazy stałej do roztworu, ile się ich osadza na powierzchni kryształu).

Wielkością opisującą ten stan równowagi jest iloczyn rozpuszczalności stężeniowy.

$$K_s = [A^{n+}]^m [B^{m-}]^n$$

gdzie: $[A^{n+}]$ i $[B^{m-}]$ – stężenia molowe jonów w roztworze.

Po uwzględnieniu współczynników aktywności jonów, na które dysocjuje trudno rozpuszczalny związek, uzyskuje się wzór na *termodynamiczny iloczyn rozpuszczalności* K_{SO} .

$$K_{SO} = (a_{A^{n+}})^m (a_{B^{m-}})^n = [A^{n+}]^m [B^{m-}]^n (f_{A^{n+}})^m (f_{B^{m-}})^n$$

gdzie: $a_{A^{n+}}$ i $a_{B^{m-}}$ - aktywności jonów A^{n+} i B^{m-} ,

$f_{A^{n+}}$ i $f_{B^{m-}}$ - współczynniki aktywności jonów A^{n+} i B^{m-} .

Ponieważ ilość jonów w roztworze jest bardzo mała, to aktywności są w przybliżeniu równe stężeniom. Wówczas w rozważaniach pomijamy współczynniki aktywności.

Iloczyn rozpuszczalności zależy od temperatury, siły jonowej, rodzaju rozpuszczalnika oraz wartości pH roztworu. W praktyce analitycznej rozważania nad iloczynem rozpuszczalności ogranicza się do roztworów o małej sile jonowej przyjmując, że współczynniki aktywności są równe jedności.

Projekt PO KL Warto poczuć chemię

– zwiększenie liczby absolwentów kierunku chemia na Uniwersytecie im. A. Mickiewicza w Poznaniu

Znajomość iloczynu rozpuszczalności pozwala na obliczenie rozpuszczalności danej substancji. Oznaczmy rozpuszczalność molową substancji A_mB_n przez S (ilość moli substancji rozpuszczonej w roztworze nasyconym). Dla równowagi

mamy:

$$[A^{n+}] = mS \quad i \quad [B^{m-}] = nS$$

stąd iloczyn rozpuszczalności wynosi:

$$K_{SO} = [A^{n+}]^m [B^{m-}]^n = (mS)^m (nS)^n$$

Rozpuszczalność S wynosi:

$$S = \sqrt[n+m]{\frac{K_{SO}}{n^n \cdot m^m}}$$

Czynniki wpływające na rozpuszczalność osadów

1. Efekt wspólnego jonu

Iloczyn rozpuszczalności jest wielkością stałą. Jeżeli stężenie jednego z jonów zwiększy się, to odpowiednio musi zmniejszyć się stężenie drugiego jonu. Efekt wspólnego jonu polega więc na zmniejszeniu rozpuszczalności związku wskutek obecności w roztworze jonów wchodzących w skład osadu, a pochodzących pierwotnie od różnych indywiduów chemicznych. Efekt ten jest tym większy, im osad jest trudniej rozpuszczalny. Z tego powodu, do przemywania osadów stosuje się zwykle roztwory zawierające wspólny jon z osadem.

2. Efekt solny

Rozpuszczalność związków trudno rozpuszczalnych zwiększa się w obecności soli, które nie mają wspólnego jonu z osadem. Zjawisko to nosi nazwę efektu solnego. Jest on związany ze zwiększaniem się siły jonowej roztworu wraz ze zwiększaniem się stężenia jonów. Im większa jest siła jonowa roztworu, tym mniejsze są wartości współczynników aktywności jonów.

3. Wpływ pH na rozpuszczalność osadów

Stężenie jonów wodorowych wywiera bardzo duży wpływ na rozpuszczalność osadów, szczególnie wodorotlenków i soli słabych kwasów. Podczas wytrącania wodorotlenków metali jonem wytrącającym jest OH^- . Z iloczynu rozpuszczalności można więc obliczyć zarówno pH, przy którym zaczyna wytrącać się wodorotlenek metalu, jak i stężenie jonów metalu znajdujących się w roztworze przy danym pH.

Zadania

1. Obliczyć, ile PbI_2 (w gramach) rozpuści się w 500 cm^3 wody ($K_{\text{SO}}=2,4 \cdot 10^{-8}$).
2. Rozpuszczalność Ag_3PO_4 wynosi $0,2 \text{ mg}$ w 100 cm^3 roztworu. Jaka jest wartość K_{SO} związku?
3. Jaka jest wartość K_{SO} cyjanku kadmu, jeżeli rozpuszcza się on w wodzie w stosunku masowym 1:4498? Gęstość otrzymanego roztworu można przyjąć za równą 1 g/cm^3 .
4. Iloczyn rozpuszczalności CaSO_4 wynosi $9,1 \cdot 10^{-6}$. Jak jest rozpuszczalność tej soli w molach i gramach w litrze roztworu?
5. Ile gramów jonów Pb^{2+} i PO_4^{3-} zawiera 1 dm^3 nasyconego roztworu ortofosforanu (V) ołowiu (II)?
6. W ilu litrach wody rozpuści się $0,01 \text{ mg}$ $\text{Ba}_3(\text{AsO}_4)_2$? $pK_{\text{SO}}=50,1$
7. Do 10 litrów wody dodano $0,500 \text{ g}$ MnNH_4PO_4 . Ile gramów soli się nie rozpuści? $K_{\text{SO}}=1,0 \cdot 10^{-12}$
8. Jakie jest pH nasyconego roztworu wodorotlenku cyny (II)? $K_{\text{SO}}=6,3 \cdot 10^{-27}$
9. W nasyconym roztworze $\text{Pb}(\text{OH})_2$ zwiększono stężenie jonów OH^- 10-krotnie. Obliczyć, ile razy zmniejszyło się stężenie jonów Pb^{2+} . $K_{\text{SO}}=1,1 \cdot 10^{-20}$
10. Ile razy rozpuszczalność Ag_2CrO_4 jest mniejsza w roztworze K_2CrO_4 o stężeniu $0,02 \text{ mol/dm}^3$ w porównaniu z rozpuszczalnością w czystej wodzie? $K_{\text{SO}}=1,1 \cdot 10^{-12}$
11. Jakie było stężenie molowe roztworu H_2SO_4 użytego do przemywania osadu BaSO_4 , jeżeli w 200 cm^3 roztworu znajduje się $7,550 \cdot 10^{-8} \text{ g}$ jonów Ba^{2+} ? $K_{\text{SO}}=1,1 \cdot 10^{-10}$
12. Ile gramów jodku srebra rozpuści się w 1 dm^3 nasyconego roztworu CuI ? $K_{\text{SO}}=1,1 \cdot 10^{-12}$ (CuI) i $K_{\text{SO}}=8,3 \cdot 10^{-17}$ (AgI)
13. Oblicz, o ile i jak (wzrośnie czy zmaleje) zmieni się stęż. jonów srebra w r-rze nasyconym chlorku srebra (I) o obj. $0,5 \text{ dm}^3$ po zmieszaniu go z taką samą objętością r-ru HCl o $\text{pH}=6$ ($pK_{\text{SO}}=9,75$).
14. Jaka będzie rozpuszczalność siarczku żelaza(II) w roztworze KCl o stężeniu $0,01 \text{ mol/dm}^3$?
15. Jakie powinno być pH, aby w roztworze CaCl_2 o stężeniu $0,05 \text{ mol/dm}^3$ zaczął wytrącać się osad $\text{Ca}(\text{OH})_2$? $K_{\text{SO}}=5,5 \cdot 10^{-6}$
16. Ile moli jonów Ba^{2+} znajduje się w 1 dm^3 nasyconego roztworu $\text{Ba}(\text{OH})_2$ o pH równym 13,5? $K_{\text{SO}}=5,0 \cdot 10^{-3}$
17. Jakie powinno być najmniejsze stężenie jonów Sr^{2+} , aby z roztworu NaF o stężeniu $0,01 \text{ mol/dm}^3$ zaczął wytrącać się osad SrF_2 ? $K_{\text{SO}}=2,5 \cdot 10^{-9}$
18. Obliczyć, czy wytrąci się osad CrAsO_4 po zmieszaniu równych objętości roztworów $\text{Cr}(\text{NO}_3)_3$ i Na_3AsO_4 o stężeniu $0,01 \text{ mol/dm}^3$? $K_{\text{SO}}=7,8 \cdot 10^{-21}$

Projekt PO KL Warto poczuć chemię

– zwiększenie liczby absolwentów kierunku chemia na Uniwersytecie im. A. Mickiewicza w Poznaniu

19. Do 1 dm³ wody zawierającej 50mg jonów Cl⁻ dodano 10cm³ roztworu AgNO₃ o stężeniu 0,01mol/dm³. Czy wytrąci się osad AgCl oraz ile gramów AgCl pozostanie w roztworze? $K_{SO}=1,78 \cdot 10^{-10}$
20. Roztwór HCl o stężeniu 0,5mol/dm³ zawierający jony Sn²⁺ i Pb²⁺ wysycano H₂S. Jakie stężenie obu jonów w g/dm³ roztworu jest niezbędne do wytrącenia osadów SnS ($K_{SO}=1,0 \cdot 10^{-25}$) i PbS ($K_{SO}=2,5 \cdot 10^{-27}$)?
21. Do 1 dm³ roztworu zawierającego po 10mg jonów Ca²⁺, Sr²⁺ i Ba²⁺ dodawano kroplami roztwór H₂SO₄. Jaka będzie kolejność wytrącania siarczanów(VI) oraz stężenia jonów SO₄²⁻ potrzebne do zapoczątkowania wytrącania się osadów CaSO₄ ($K_{SO}=9,1 \cdot 10^{-6}$), SrSO₄ ($K_{SO}=3,2 \cdot 10^{-7}$) i BaSO₄ ($K_{SO}=1,1 \cdot 10^{-10}$)?
22. Roztwór ma stężenie 0,005 mol/dm³ względem jonów Ca²⁺ ($K_{SO}=4,8 \cdot 10^{-9}$) i Ni²⁺ ($K_{SO}=1,3 \cdot 10^{-7}$). Do tego roztworu dodawano kroplami roztwór Na₂CO₃. Podać, nie uwzględniając zmiany objętości roztworu, który z węglanów wytrąci się pierwszy.
23. Do 200 cm³ r-ru Pb(NO₃)₂ o stęż. 0,01M dodano 800 cm³ r-ru KI o stęż. 0,01M. Czy w wyniku tej czynności wytrąci się osad PbI₂ ($K_{SO}=2,4 \cdot 10^{-8}$) ?
24. Obliczyć stęż. jonów Mg²⁺, przy którym zaczyna się wytrącać osad Mg(OH)₂ z r-ru o pH=10 ($K_{SOMg(OH)2}=3,4 \cdot 10^{-11}$).
25. Obliczyć, przy jakiej wartości pH zaczyna wytrącać się osad Mn(OH)₂ z r-ru o stęż. jonów Mn²⁺ równym 0,004M ($K_{SOMn(OH)2}=4,0 \cdot 10^{-15}$).
26. W jakiej objętości wody rozpuszcza się 4,66 mg BaCO₃, jeśli iloczyn rozpuszczalności tego związku ma wartość $1,0 \cdot 10^{-10}$?